

ANATOLE FRANCE.

EUROPAN YHDYSVALLAT

ELI

KAPITALISMISTA SOSIALISMIIN.

„TYÖMIEHELLE” SUOMENSI V. H.

HELSINKI
TYÖVÄEN KIRJAPAINO
1907.

Kello oli suunnilleen yksi aamulla. Ennenkuin paneuduin levolle, avasin akkunan ja sytytin paperossin. Hiljaisuudesta tunki korviini pitkin Avane du Bois de Boulognea kulkevan automobiilin räti-nä. Puut huokuivat viileyttä ilmaan puhdistellessaan tummia latvojaan. Ei minkäänlaista hyönteissurinaa kuulunut, ei muutakaan elollisen ilmausta kohonnut kaupungin hedelmättömältä maaperältä.

Tähdet tuikkivat taivaalla. Niiden loiste tuntui kuultavassa ilmassa enemmän kuin tavallisesti eriväriseltä. Enimmät loistivat valkeina. Mutta löytyi myös kellahtavia ja oranssinvärisiä kuin sammuvain lamp-pujen liekit. Useat olivat sinisiä, ja niiden seassa näin yhden vaaleansinertävän, niin kalpean, niin kuultavan ja niin lempeän, etten voinut kääntää katsettani siitä. Ikävä kyllä, on tiedä sen nimeä, mutta minä luulenkin, etteivät ihmiset koskaan kutsu tähtiä niiden oikeilla nimillä.

Ajatellessani että jokainen noista valopilkuista valaisee maailmoita, teen itselleni kysymyksen, eikö myös ne, kuten meidän aurinkomme, valaise luke-

mattomia kärsimyksiä, ja eikö tuska ole täyttänyt myös taivaan pohjattomuuksia. Maailmoita voimme arvostella ainoastaan omamme mukaan. Me tunnemme elämää ainoastaan niissä muodoissa, joihin se on pukeutunut maan päällä, ja vaikkapa emme otaksuisikaan tämän planettimme olevan parempia, on meillä tuskin syytä luulla, että kaikki on ihmeellisen hyvin muilla, tai että olisi onni syntyä Altairin, Vegan tai liekehtivän Siriuksen paisteessa, kun tiedämme, miten surkea näky aukee eteen täällä vanhan aurinkomme valossa. Ei silti, että katsoisin osaani huonoksi verrattuna muihin ihmisiin. Minulla ei ole vaimoa eikä lapsia. Minä en ole rakastunut enkä sairas. Minä en ole erittäin rikas; minä en liioin liiku suuren maailman seuroissa. Kuulun niinmuodoin onnellisiin. Mutta onnellisilla on vähän iloa.

Minkälainen on sitten toisten osa? Ihmiset ovat todella surkuteltavia. Minä en nuhtele siitä luontoa; sen kanssa emme voi puhella, se ei ole älyllinen olento. Enkä aio liioin kääntyä yhteiskuntaa vastaan. Ei ole terveen järjen mukaista asettaa yhteiskunta luontoa vastaan. On yhtä mahdotonta asettaa ihmisluonto ihmisyhteiskuntaa vastaan kuin asettaa muurahais-

luonto muurahaisyhteiskuntaa, silliluonto silliyhteiskuntaa vastaan. Eläinyhteiskunnat johtavat ehdottomasti alkunsa eläinluonnosta.

Maa on planeetti, jolla syödään, nälän taivaankappale. Sen eläimet ovat luonnostaan ahvatteja ja julmia. Yksin ihminen, älykkäin niistä kaikista, on itarra. Itaruus on tähän saakka ollut ihmisellisen yhteiskunnan ensimmäinen hyve ja luonnon siveellinen mestariteos. Jos voisin kirjoittaa, tulisi minun kirjoittaa ylistystä itaruudelle. Itse asiassa ei siitä tulisi mikään uusi kirja. Siveyssaarnaajat ja taloustieteilijät ovat tehneet sen satoja kertoja. Inhimilliset yhteiskunnat lepäävät itaruuden ja julmuuden ylevillä perusteilla.

Muissa maailmoissa, äärettömyyden lukemattomilla palloilla, onko siellä samoin? Loistavatko kaikki tähdet, jotka näen, ihmisille? Syödäänkö, ahmitaan-ko tosiaan kautta äärettömyyksien? Tämä tietämättömyys tekee minut levottomaksi, ja minä en voi kauhatta katsella tuota taivaalle sirotettujen tulikastepisarain tuiketta.

Ajatukseni käyvät vähitellen lempeämmiksi ja valoisammiksi, ja ajatus elämästä, joka aistillisuudessaan on vuoroin väkivaltainen ja suloinen, herättää

taas myötätuntoni. Sanon itselleni, että elämä toisinaan on kaunista. Sillä ilman tätä kauneutta — kuinka voisimme huomata sen huonoja puolia, ja kuinka voisimme uskoa, että luonto on huono ilman, että samalla uskomme sen olevan hyvän.

Hetken aikaa ovat erään Mozartin sonaatin säveleet rakennelleet ruusuisia valkopatsaita ilmaan. Minulla on naapurinani pianisti, joka yöllä soittaa Mozartia ja Gluckia. Suljan akkunani ja hankkiutuessani vuoteeseen mietin, mitä epätietoista huvia voisin huomenna tarjota itselleni. Ja äkkiä alan muistella, että minua jo viikko sitten pyydettiin aamiaiselle Boulognen metsään; olen hämarästi muistavinani, että pyyntö sattuu juuri huomiseksi. Ollakseni siitä varma haen käsiini kirjeen, joka oli jäänyt avonaisena pöydälleni. Tässä on se.

16 p. syyskuuta 1903.

«Vanha Dufresneni!

Ole ystävällinen ja tule syömään aamiaista — — y. m. kanssa — tulevana lauantaina 23 p. syyskuuta 1903 — — —».

Siis huomenna.

Soitin palvelijaani.

— Jean, herätä minut aamulla kello yhdeksän.

Juuri huomenna, 23 p. syyskuuta 1903, täytän minä kolmekymmentäyhdeksän vuotta. Sen jälkeen, mitä jo olen nähnyt täällä maailmassa, voin minä jotakuinkin kuvitella itselleni, mitä lisäksi saanen nähdä. Siitä tulee arvattavasti varsin heikko näytelmä. Minä voin aivan varmasti edeltäkäsini sanoa, mitä tullaan puhumaan huomenna pöydässä. Sillä varmasti sanotaan: »Minä saan tulokseksi kuusikymmentä tunnissa.« — »Blanche'lla on kurja luonne, mutta minua ei hän petä, siitä olen varma».

— »Ministeristö ottaa tunnussanansa sosialidemokrateilta.« — »Työmiehet tekisivät varsin tyhmästi, jos he kursailisivat; hallitushan antaa heille aina perää». »Lyönpä vaikka vetoa kanssasi, että Kultaneula voittaa Ravonalon kilpailussa.« — »Se mikä minua ärsyttää on, ettei löydy kenraalia, joka voi lakaista pois koko roskaväen.« — »Mitä on meidän tehtävä? Juutalaiset ovat myyneet Ranskan Englannille ja Saksalle!»

Kaikkea tuota kuulen huomenna. Siinä ne valtioliset ja yhteiskunnalliset vakaumukset, joita tunnustavat ystäväni, tehdasruhtinaat ja kaivoskuninkaat,

heinäkuun porvareiden pojanpojan-pojat, noitten, jotka ymmärsivät kukistaa vallankumouksen voimat ja ottaa ne palvelukseensa. Ystäväni eivät minusta näytä kykenevän kauemmin säilyttämään sitä teollista valtaa ja valtiollista voimaa, jonka he ovat perineet esi-isiltään. He eivät ole erikoisen äyökkäitä nämät ystäväni. He eivät ole paljoakaan työskennelleet aivoillaan. Enkä minäkään. Tähän saakka en ole toimittanut paljoa elämässä. Olen kuten he tyhjäntoimittaja ja taitamaton raukka. Luullakseni en kelpaa mihinkään, ja joskaan ei minussa ole heidän turhamielisyyttään, joskaan eivät aivoni ole täynnään kaikkia niitä tyhmyyksiä, joilla heidän on ahdettu, joskaan en heidän laillaan vihaa ja pelkää ajatuksia, niin seuraa se erikoisista asianhaaroista minun elämässäni.

Isäni, joka oli suuri teollisuuden harjoittaja ja vanhoillinen edusmies, antoi minulle ollessani seitsentoista vuotias, nuoren, ujon ja vähäpuheisen kotiopettajan, joka oli tytön näkönen. Samalla kun hän valmisti minua ylioppilastutkintoon, järjesti hän yhteiskunnallista vallankumousta Euroopassa. Hän oli mitä rakastettavin olento. Hän sai istua paljon vankeudessa. Nyt on hän edusmies. Minä kirjoitin hänelle

puhtaaksi hänen julistuksensa kansainväliselle köyhälistölle. Hän antoi minun lukea koko sosialistisen kirjaston. Hän opetti minulle asioita, joista muuttamat olivat uskomattomia, mutta hän avasi silmäni näkemään sitä, mitä tapahtui ympärilläni. Hän näytti minulle, että kaikki, mitä meidän yhteiskuntamme kunnioittaa, on halveksittavaa ja kaikki mitä se halveksii on kunnianarvoista. Hän koetti yllyttää minua kapinaan. Minä vedin, vastoin hänen todistuksiaan, sen johtopäätöksen, että tulee suuresti kunnioittaa valhetta ja tekopyhyyttä yleisen järjestyksen kahtena pääpylväänä. Minä jäin vanhoilliseksi. Mutta sieluni täyttyi vastenmielisyydellä.

Minun vaipuessani uneen tunkee korviini silloin tällöin vielä melkein kuulumattomia Mozartin sävelmiä, jotka johtavat ajatukseni marmoritemppeleihin sinivihreissä lehdissä.

Oli täysi päivä kun heräsin. Pukeuduin paljon nopeammin kuin tavallisesti. Tietämättä syytä kiireeseeni, olin pian kadulla, ymmärsin tuskin miten. Mitä ympärilläni näin, sai aikaan hämmästyksen, joka herpautti koko ajatuskykyni, ja juuri tämä ajatusten pysähtyminen vaikutti sen, etten kokonaan ällistynyt

vaan pysyin vakavana ja tyynenä. Hämmästykseni olisi epäilemättä piankin tullut ylen suureksi, ja kohonnut kauhistukseksi jos olisin saanut pieni ajatus-teni käytännön; niin erilaiseksi siitä kuin piti osottautui koko näytelmä, joka minulla oli silmitää edessä.

Kaikki mikä oli ympärilläni, oli uutta, tuntematonta, vierasta. Puut ja ruohokentät, joita muutoin näin joka päivä, olivat kadonneet. Missä edellisenä iltana kohousivat kadun korkeat harmaat rakennukset, siinä oli nyt oikullinen jono pieniä tiilitaloja puistikkojen ympäröiminä. Minä en uskaltanut palata katsomaan, oliko taloni vielä jälellä, vaan menin suoraan Dauphine-porttia kohti. En löytänyt sitä enään. Sillä paikalla oli metsä muuttunut kyläksi.

Käännyin kadulle, joka, kuten minusta tuntui, oli entinen maantie Suresnes'iin. Talot sen varrella olivat omituista tyyliä ja uudenmuotoisia, aivan liian pieniä rikkaan väen asunnoiksi. Mutta ne olivat yhtä kaikki koristellut maalauksilla, veistokuvilla ja loistavilla fajanssiteoksilla. Niiden yläpuolella kohousi kätetty pengeri.

Seurasin tätä maalaistietä, jonka käännökset tarjosivat ihania näköaloja. Sitä leikkelivät toiset mut-

kittelevat tiet. Ei rautatietä, automobiilia eikä minkäänlaisia vaunuja kulkenut ohitse. Varjoja vain kiiti maanpinnalla. Kohotin päätäni ja näin valtavan isoj lintuja ja suunnattomia kaloja joukottain rientävän ylläni ilmassa, joka näytti olevan samalla sekä taivas että meri.

Lähellä Seineä, joka oli muuttanut juoksuaan, kohtasin joukon miehiä, puettuina lyhyihin, lanteista vyötettyihin puseroihin, jaloissa korkeat säärykset. Nähtävästi olivat he työpuvussa, mutta heidän ryhtinsä oli kevyempi ja vapaampi kuin meidän työmiestemme. Minä huomasin, että heidän joukossaan oli myös naisia. Mikä oli estänyt minua heti heitä keksimästä, oli että he olivat puetut samalla tapaa kuin miehet, ja että heillä oli suorat ja pitkät jalat sekä, sen mukaan kuin voin huomata, amerikkalaisnaistemme kapeat lanteet.

Vaikkakaan nämä ihmiset millään tavalla eivät näyttäneet kesyttömiltä, katselin minä heitä kauhistuneena. He näyttivät minusta enemmän vierailta kuin kukaan niistä lukemattomista tuntemattomista, joita tähän saakka olin kohdannut maan päällä. Saadakseni olla näkemättä minkäänlaisia ihmiskas-

voja, poikkessin minä eräälle tyhjälle kujalle. Ja pian saavuin torille, johon oli pystytetty eräänlaisia tankoja. Niissä liehui punasia Ranskan lippuja, joihin oli kultakirjaimilla kirjoitettu: Europalainen liitto. Alhaalla tangoissa oli puitteilla varustettuja ilmoituksia rauhantunnuskuvilla somistettuina. Ne olivat kansanjuhlien ilmotuksia, laillisia ohjemääräyksiä ja tietoja yhteisistä asioista. Siinä oli myös ilmapalloaikatauluja ja kartta ilmavirtauksista varustettu päivämäärällä: 28 kesäkuuta kansanliiton 220:nä vuonna. Kaikki nämä olivat painetut uudenmuotoisilla kirjaimilla ja kielellä, josta en ymmärtänyt kaikkia sanoja.

Koettaessani saada selvää niistä, huomasin ilmassa kiitävien lukemattomien koneiden varjoja. Vielä kerran kohotin päätäni ja keksin minulle oudolla taivaalla auringon, jossa oli enemmän väkeä kuin maan päällä, jota halkoivat peräsimet, jota pieksivät potkurit, ja jota vasten savupilvi kohosi taivaanrannalta. Teki mieleni itkeä nähdessäni tämän auringon. Se oli ainoa tuttu esine, jonka olin nähnyt koko aamuun. Sen korkeudesta päättäen oli kello lähemmäs kymmenen aamupäivällä.

Äkkiä jouduin uuden mies- ja naisjoukon keskel-

le, jotka olivat samoin puettuja ja käyttäytyivät samoin kuin edellisetkin, sekä vakaannuttivat minun käsitykseni siitä, että naiset, joskin heidän seassaan löytyi sellaisia, jotka olivat hyvin ruumiikkaita, toisia, jotka olivat laihoja, ja taas toisia, jotka olivat keskiväliltä, kokonaisuudessaan tarjosivat nähtäväksi kaksinaisen sukupuolen ulkomuodon. Joukko soljui ohitse. Paikka tuli äkkiä tyhjäksi kuten etukaupunginosamme, jotka ainoastaan silloin saavat eloa, kun työmiehet palaavat työpaikoistaan.

Minä seisoin yksin ilmotusten edessä ja luin uudestaan päivänmäärän: 28 kesäkuuta europalaisen kansanliiton 220:nä vuonna. Mitä mahtoi se merkitä? Liittokomitean tiedonanto maan syntymäpäivän johdosta antoi minulle tarpeelliset tiedot voidakseni paremmin ymmärtää tuota päivänmäärää. Siinä seiso: Toverit, te tiedätte miten kahdennenkymmenennen vuosisadan viimeisenä vuotena vanha maailma kukistui hirveään vallankumoukselliseen pyörteeseen, ja miten viidenkymmenen vuoden anarkian jälkeen nykyinen eurooppalainen kansanliitto tuli toimeen...» Kansanliiton 220:s vuosi oli niinmuodoin vuosi 2,270 kristillisen ajanlaskun mukaan, niin

paljon oli varmaa. Mutta jällelle jäi tämän tosiasian selittäminen. Miten olen minä yhtäkkiä voinut joutua vuoteen 2,270?

Miettimistäni mietin sitä kuljeksiessani umpimähkään edelleen.

— Minä en ole, sen mukaan kuin tiedän, sanoin itselleni, ollut kaikkia näitä vuosia muumiotilassa kuten eversti Pougas. Minä en ole ollut ohjaamassa palolaitosta, jolla H. G. Wells urkkii tietoonsa ajan salaisuuksia. Ja jos minä olen unessa, William Morris'en esimerkin mukaan, hypännyt eteenpäin sivu kolmen ja puolen vuosisadan, en minä voi sitä tietää, koska unessa ei ole aavistustakaan siitä, että uneksitaan. Minä uskon täydellä todella, että en ole nukuksissa.

Tehdessäni näitä päätelmiä ja muita, joita ei ole niin välttämätöntä ilmoittaa, seurasin minä pitkää katua, jota reunusti säleaita ja jonka takana oli vaaleanpunasia erimuotosia, mutta yhtä pieniä puistikkojen ympäröimiä taloja. Vähitellen näin suuria sirkusmaisia rakennuksia tulen ja savun reunustamina kohoavan yli maiseman. Kauhuhu leijaili näiden nimitämättömien seutujen yllä ja ilma, joka värisi koneitten kiivaasta vauhdista, toi päähäni tuskallisen vavis-

tuksen. Katu johti niitylle, jota siellä täällä puuryhmät koristivat, ja jota halkoi joukko liriseviä puroja. Siellä oli lehmiä laitumella.

Silmieni nauttiessa tästä raittiista rehevästä luonnosta, olin näkevinäni varjojen kiitävän edelläni pitkin tasaista ja suoraa tietä. Ilmanviima niiden kiitäessä sivutseni, löyhähti vasten kasvojani. Minä huomasin niiden olevan automobiileja ja raitiovaunuja, nopeudessaan läpinäkyviä.

Minä menin yli teiden kauas niitylle, metsien halki. Luulin olevani keskellä maakylää keksiessäni leveän rintaman komeita taloja, jotka seisoivat mäenrinnassa. Pian olin keveäpiirustuksisen palatsin edustalla. Suuria pitoja esittävä, maalattu ja veistetty otsikko juoksi pitkin leveää fasaadia. Akkunoiden lasiruutujen läpi näin miehiä ja naisia istumassa sisällä muutamien marmoripöytien ympärillä, jotka nääntyivät kauniiksi maalattujen porsliinien alla. Astuin sisään siinä luulossa, että se oli ravintola. Minun ei ollut nälkä, mutta olin väsyksissä ja salissa vallitseva siimes oli minusta suloista. Muuan mies, joka seisoi oven läheisyydessä, kysyi minulta polettia, ja kun minä näytin hämmästyneeltä, sanoi hän:

— Minä näen, toveri, ettet sinä ole tältä seudulta. Mistä johtuu, että olet matkalla ilman poletteja? Se on minusta ikävää, mutta minun on mahdoton päästää sinua sisään. Mene ja etsi käsiisi juhlan toimitsija ja, jos olet sairas, käänny avunantolaitoksen puoleen.

Minä selitin etten lainkaan ollut sairas, ja lähdin pois. Muuan paksu mies, joka samassa tuli ulos hammaspuikko huulien välissä, sanoi minulle hyvin kohteliaasti:

— Toveri, sinun ei tarvitse kääntyä toimitsijan puoleen. Minulla on toimi osaston leipomossa. Sieltä puuttuu yhtä toveria. Tule mukaani! Saat heti työtä.

Minä kiitin tätä kilttiä paksuvatsaa ja vakuutin hänelle hyvää tahtoani, tehden hänelle samalla selväksi, etten ollut leipuri.

Hän katseli minua oudostellen ja sanoi huomavansa minun olevan leikkisän.

Minä seurasin häntä, me pysähdyimme suunnattoman valinrautaisen rakennuksen eteen, jonka suurpiirteiseen porttiin oli kuvattuna kaksi pronssi-jättiläistä, kylväjä ja elonleikkaaja. Heidän ruumiinsa osottivat voimaa ilman ponnistusta. Heidän kasvoiltaan loisti ylpeä tyyneys, ja he pitivät päätään kor-

kealla, ollen siinä suhteessa hyvin toisellaiset kuin vläämiläisen taiteilijan Constantin Meunierin karkeapiirteiset työläiset. Me menimme edelleen isoon, enemmän kuin neljäkymmentä metriä korkeaan saliin, jossa kepeiden valkeiden tomupilvien keskellä koneita kävi määrättyyn ja tyyneen tahtiin. Kaareutuvan rautakaton alla liikkui säkkejä itsestään terään, joka halkasi ne; jauho putosi kaukaloon, jossa suuret rautakädet alustivat sen taikinaksi, joka taas valui alas kaavoihin, mitkä, niin pian kuin olivat tulleet täyteen, ilman apua katosivat uuniin, suureen ja syvään kuin tunneli. Korkeintaan viisi tai kuusi miestä, jotka tuskin liikkuivat kaiken kiireen keskellä, pitivät silmällä, että kaikki kävi oikein.

— Tämä on vanha leipomo, sanoi seuralaiseni minulle. Se valmistaa tuskin kahdeksankymmentätuhatta leipää päivässä, ja sen heikot koneet vaativat paljon väkeä työskentelemään täällä. Mutta ei tee mitään. Astu tänne.

Minä en saanut aikaa pyytääkseni seikkaperäisiä tietoja. Hissi oli vienyt minut ylös parvekkeelle. Tuskin olin tullut sinne, kun eräänlainen lentävä valaskala pysähtyi aivan eteeni ja alkoi purkaa säkkejä.

Tätä konetta ei ollut hoitamassa ainoatakaan elävää olentoa. Pidin kyllin silmällä sitä. Minä olen varma, ettei sen sisällä löytynyt ainoatakaan insinööriä. Toisia lentäviä valaskaloja tuli tuoden toisia säkkejä, jotka toisensa jälkeen liukuivat veitsiä kohti. Propellit surisivat, ohjauslaitos täytti tehtävänsä. Ei ketään ollut peräsimestä, ei ketään koneistossa. Matkan päästä kuulin lentävän ampiaisen hiljaista surinaa; sitten kasvoi esine hämmästyttävällä nopeudella. Tämä esine täytti hyvin tehtävänsä, mutta minun tietämättömyyteni siitä, miten tulisi käyttäytyä, jos se kuitenkin kerran menisi harhaan, sai minut värisemään kauhusta.

Useampaan kertaan teki mieleni pyrkiä alas. Mutta inhimillinen häpeän tunne esti minua, ja minä jäin paikalleni. Aurinko painui taivaanrantaan, ja kello oli noin viisi, kun hissi lähetettiin minulle. Työpäivä oli lopussa. Minä sain poletin ruokaa ja asuntoa varten.

Paksu toverini sanoi minulle:

— Oletpa varmastikin nälkäinen. Jos tahdot syödä illallista yhteisessä pöydässä, saat sen tehdä. Jos tahdot syödä yksin omassa huoneessasi, saat senkin. Jos sinua miellyttää syödä luonani muutamien tove-

rien kanssa, sano se pian. Siinä tapauksessa telefonoin ruokalaan, jotta sinunkin osasi lähettään meille. Tämän sanen sinulle tehdäkseni sinut hieman tottuneemmaksi. Sillä sinä et näytä minusta oikein kotituneelta. Sinä tulet varmaan hyvin kaukaa. Et näydä olevan niin erinomaisen teräväpäinen. Tänä on sinulla ollut helppoa työtä. Mutta älä usko, että joka päivä on yhtä helppoa. Jos Z-säteet, jotka ohjasivat lentolaitosta, olisivat rettelöineet, kuten välistä tapahtuu, olisi sinulla ollut paljon vaikeampaa. Mikä ammattilainen sinä olet? Ja mistä sinä tulet?

Nämä kysymykset saivat minut suuresti hämilleni. Enhän voinut sanoa hänelle totuutta. Minä en voinut sanoa hänelle, että minä olin säätyhenkilö, ja että minä tulin kahdenneltakymmenenneltä vuosisadalta. Hän olisi pitänyt minua hulluna. Minä vastasin kaarrellen ja hämilläni, ettei minulla ollut mitään ammattia, ja että tulin etäältä, hyvin etäältä.

Hän hymyili ja vastasi:

— Minä ymmärrän — sinä et tahdo tunnustaa sitä. Sinä tulet Afrikan Yhdysvalloista. Sinä et ole ainoa, joka olet livistänyt täältä sillä tavalla. Mutta nämä pakolaiset tulevat takaisin melkein kaikki.

Minä en vastannut mitään, ja vaikenemiseni sai hänet uskomaan, että hän oli arvannut oikein. Hän uudisti pyyntönsä seurata hänen luokseen illalliselle ja kysyi mikä oli minun nimeni. Minä vastasin, että minua kutsuttiin Hippolyte Dufresneksi. Hän näytti ihmettelevän, että minulla oli kaksi nimeä.

— Minun nimeni, sanoi hän, on Michel.

Sen jälkeen käänsi hän huomionsa hattuuni, liivini, kenkiini ja koko pukuuni, jotka epäilemättä olivat hyvin tomuiset, mutta joka tapauksessa hyvästi tehdyt, sillä minä en tilaa vaatteitani laitakaupungin räätäliltä.

Vihdoin sanoi hän:

— Hippolyte, minä näen mistä sinä tulet. Sinä olet elänyt mustissa maakunnissa. Nykyaikana voivat ainoastaan zulukafferit ja bassutolaiset kutoa kangasta noin huonosti, antaa takille noin naurettavan kuosin, tehdä noin keuhkoja jalkineita ja turmella liinavaatteet kangistamistavalla. Ainoastaan heidän luonaan olet sinä voinut oppia jättämään kasvohisi viikset ja kaksi pientä poskipartaa. Tuo tapa ajella kasvokarvoja siten, että ne muodostavat kuvioita ja kaunistuksia, on tatuoimisen viimeinen muoto ja on enään tapa-

na bassutolaisten ja zulujen keskuudessa. Nämä mustat maakunnat Afrikan Yhdysvalloissa ovat vielä raakalaisasteella, joka paljon muistuttaa tilaa Ranskassa kolme-, neljäsataa vuotta sitten.

Otin vastaan Michelin kutsumuksen.

— Minä asun täällä lähellä Salógnessa, sanoi hän minulle. Purteni halkoo ilmaa hyvällä vaudilla. Olemme pian perillä.

Hän antoi minun istuutua suureen mekaaniseen lintuun, ja pian sen jälkeen kiidimme ilmassa vauhdilla, joka ihan sai hengitykseni seisahtumaan. Maa-seutu oli muuttunut paljon siitä, mitä se oli ennen. Kaikkien teiden varsilla oli taloja, ja lukemattomat kanavat hopeanloistavina viivoina risteilivät läpi ke-tojen. Kun toistin ihmetykseni, sanoi Michel:

— Maa on erittäin hyvin käytetty hyödyksi ja viljeleminen on voimaperäistä, kuten sanotaan, sen jälkeen kun kemistit itse ovat ryhtyneet maanviljelijöiksi. Paljon on vaivattu aivoja ja tehty työtä näinä viimeisinä kolmenasatana vuotena. Voidakseen viedä läpi sosialismin on nimittäin täytynyt saada maa tuotamaan neljä, viisi kertaa suuremman sadon kuin se, jonka se antoi kapitalistianarkian aikakausina. Sinä,

joka olet elänyt zulujen ja bassutolaisten keskuudessa, tiedät hyvin, että samanlainen jako kaikkien kesken olisi köyhyyden, ei rikkauden jakamista. Siitä ylläkylläisestä tuotannosta, jonka me olemme saavuttaneet, saamme kiittää pääasiassa tieteitten edistystä. Melkeinpä täydellinen kaupunkilaisluokkien häviäminen oli myös hyvin edullinen maanviljelykselle. Puoti- ja konttorityöskentelijät jakautuivat melkein tasan tehtaisiin ja maalle.

— Mitä? huudahtin minä. Oletteko hävittäneet kaupungit? Mitä on tullut Parisista?

— Siellä ei asu juuri ketään nykyään, vastasi Michel. Suurin osa näitä kamalia ja epäterveellisiä viisikerrostaloja, joihin kaupunkilaisasujamisto oli suilottuna edellisellä aikakaudella, on sortunut pirstoiksi eikä niitä ole enään uudelleen rakennettu. Tuon onnettoman aikakauden kahdentenakymmenentenä vuosisatana rakennettiin hyvin huonosti. Me olemme pitäneet kunnossa vanhempia ja parempia rakennuksista, ja olemme tehneet niistä museoita. Meillä on paljon museoita ja kirjastoja; sieltä saamme me sivistyksemme. Meillä on myös jällellä pirstaleita Hôtel de Ville'stä. Se oli ruma ja raihnas rakennus, mutta

siinä tapahtui suuria asioita. Kun ei meillä pitkään aikaan enään ole ollut oikeuslaitoksia, kauppaa tai armeijoita, niin ei meillä myöskään ole kaupungeita. Tosin on asutus jollakin paikoin paljon tiheämpää kuin toisilla, ja huolimatta siitä nopeudesta, jolla matkustamme, ovat tehdas- ja kaivosalueet suunnattoman tiheään asuttuja.

— Mitä te sanotte? kysyin minä. Oletteko hävittäneet oikeudet? Silloin olette kai myös hävittäneet hairdukset ja rikokset?

— Rikokset tulevat löytymään yhtä kauan kuin vanha ihmiskuntakin. Mutta rikoksentekijäin luku on vähentynyt samalla kertaa onnettomien kanssa. Suurten kaupunkien esikaupungit olivat maaperä, jossa rikokset menestyivät; meillä ei ole enään mitään suuria esikaupunkeja. Langaton telefoni tekee maantiet alituisesti turvallisiksi. Me olemme kaikki varustetut sähköpuolustusaseilla. Mitä tulee merkityksettämiin hairahduksiin, niin riippuivat ne vähemmän syytettyjen rikollisuudesta kuin tuomarin omantunnon yksipuolisuudesta. Nykyaikana, jolloin meillä ei ole lainoppineita enemmän kuin tuomareita ja jolloin oikeutta jakavat vuoroonsa sitä varten vali-

tut kansalaiset, nuot monet rikokset ovat kadonneet nähtävästi siksi, ettei niitä enää oteta huomioon.

Niin puheli Michel kanssani hoitaessaan ilma-purttansa. Minä kerron hänen ajatuksensa niin tarkkaan kuin voin. Valitan, etten osaksi syystä, että muistini pettää, osaksi pelosta tulla väärin ymmärretyksi, voi kuvailla kaikkia lauseita ja eritoten juuri hänen puheensa sävyä. Leipuri ja hänen aikalaisensa puhuivat kieltä, joka alussa ihmetytti minua uutuudellaan sana- ja lauserakenteissa ja etupäässä lyhennetyllä ja nopealla käytöllään.

Miehet astuivat pienen hyvin hauskan talon kuis-tille.

— Nyt olemme perillä, sanoi hän minulle, tässä asun. Saat illastaa muutamien tovereitteni kanssa, jotka samoin kuin minä tutkivat tilastotiedettä.

— Mitä? Oletteko tilastotieteilijä? Minä luulin teitä leipuriksi.

— Kuusi tuntia olen leipuri. Se on työpäivän pituus liittoneuvoston sata vuotta sitte antaman määräyksen mukaan. Loput päivästä käytän tilastotieteen. Se on se tiede, joka on astunut historian sijalle. Vanhat historiankirjottajat kertoivat joittenkin ihmis-

ten loistavista teoista. Meidän merkitsevät luetteloihin kaiken, jota saadaan aikaan ja kaiken, jota käytetään tarpeisiimme.

Käytettyään minut katolla olevassa kylpyhuoneessa, antoi Michel minun astua ruokasaliin, joka oli valaistu sähkövalolla. Se oli kauttaaltaan valkea ja koristi sitä vain seinää kiertävä korkokuvareunus kukkia mansikkavarsia. Värillinen fajanssipöytä oli kalettu metallinhohtavilla astioilla. Huoneessa oli kolme henkilöä, jotka Michel esitteli minulle nimillä:

— Morin, Perceval, Cheron.

Nämä kolme henkilöä olivat puetut samanlaisiin harmaankeltaisiin takkeihin, samettihousuihin ja harmaihin sukkiin. Morinilla oli pitkä valkea parta. Cheronilla ja Percevalilla oli sileät kasvot. Heidän lyhyet hiuksensa ja vielä enemmän heidän katseittensa reippaus sai heidät näyttämään nuorilta pojilta. Mutta heti havaitsin heidän olevan naisia. Perceval oli minusta sangen kaunis, vaikkakaan hän ei enää ollut vallan nuori. Cheron oli aivan viehättävä. Michel esitteli minut:

— Tässä tuon mukana toverini Hippolyten, jota sanotaan myös Dufresmeksi, ja joka on elänyt Afri-

kan Yhdysvaltain mustissa maakunnassa. Hän ei saanut lainkaan päivällistä kello yksitoista, joten hän on kylläkin nälkäinen.

Minä olin todella nälissäni. Minulle tarjottiin pieniä nelikulmaisia palasia, jotka eivät olleet hullumpia, mutta joiden makaa minä en tuntenut. Pöydällä löytyi kaikenlaatuksia juustoja. Morin tarjosi minulle kevyttä olutta ja ilmoitti minulle, että saisin juoda surutta sitä, koska se ei sisältänyt lainkaan alkoholia.

— Erinomaista, sanoin minä. Minä näen, että te yhä olette tekemisissä alkoholivaarojen kanssa.

— Niitä on tuskin enää olemassa, vastasi minulle Morin. Ennen edellisen aikakauden loppua onnistuttiin kukistamaan alkoholismi. Sitä ilman olisi ollut mahdotonta saada uutta järjestelmää läpi. Alkoholin myrkyttämä köyhälistö on kykenemätön vapauttamaan itseään.

— Ettekö ole myös, kysyin minä maistaessani erästä kummallisesti muodostettua palasta, ettekö ole myös täydellistyneet ihmisruumiin ravintoaineita.

— Toveri, vastasi Perceval, sinä tarkoitat aivan varmaan kemialliallista ravintoa. Se ei ole vielä tehnyt varsin suuria edistysaskeleita. Turhaan vaadim-

me kemistejämme keittiöihin. Heidän pillerinsä eivät kelpaa mihinkään. Sillä erotuksella että me voimme sovittaa ravintoaineemme tarpeenmukaisesti annoksiin, syömme melkein yhtä yksinkertaisesti kuin ihmiset menneellä akakaudella ja nautimme yhtä paljon siitä.

— Meidän oppineemme, sanoi Michel, koettavat saada aikaan järkiperaista ravitsemista.

— Oh, sehän on lapsellisuutta, jatkoi Cheron. Ennen ei voida toimittaa mitään ennenkuin on saatu paksusuoli pois, tämä vahingollinen ja tarpeeton elin, bakterisaastutuksen pesä... Mutta siihen tulemme pääsemäänkin.

— Kuinka se voi käydä päinsä, kysyin minä.

— Hyvin yksinkertaisesti siten, että se otetaan pois. Ja tämän elimen surkastuminen, joka aluksi puhtaasti leikkauksen kautta poistetaan muutamilta määrättyiltä yksilöiltä, on vähitellen vakaantuva perinnöllisyyden kautta ja tulee sittemmin koko suvun ominaisuudeksi.

Nämä ihmiset kohtelivat minua säveästi ja puhelivat kohteliaasti kanssani. Mutta minun ei ollut helppo asettautua heidän kannalleen, ja minä huomasin,

etten herättänyt heidän mielenkiintoaan millään tavalla, vaan että he tunsivat täydellistä välinpitämättömyyttä minun ajatustapaani kohtaan. Mitä enemmän kohteliaisuuksia heille osotin, sitä vähemmän näytin herättävän myötätuntoa. Kun minä Cheronille olin lausunut muutamia hyvin varovaisia ja vilpittömiä sievistelylauseita, lakkasi hän kokonaan katso-
masta minuun.

Ruoan jälkeen käännyin Morinin puoleen, joka näytti minusta älykkäältä ja hyväntahtoiselta, ja sydämmellisyydellä joka liikutti itseänikin, sanoin minä hänelle:

— Herra Morin, minä en tiedä mitään, ja minä kärsin hirveästi siitä, etten tiedä mitään. Minä toistan sen: minä tulen kaukaa, hyvin kaukaa. Sanokaa minulle, minä pyydän, millä tavalla europolainen liitto syntyi ja selittää minulle lyhyesti se yhteiskunnallinen järjestelmä, joka on nykyään voimassa.

Vanha Morin huudahti päivitellen:

— Tehän pyydätte minua kertomaan kolmen vuosisadan historiaa. Se ottaisi meiltä viikkoja ja kuukausia. Ja löytyy monta seikkaa, joita en kykenisi selvittämään sinulle, koska ei itsellenikään ole selkoa

niistä.

Minä rukoilin häntä antamaan minulle vaikka vain hyvin pienen yleiskatsauksen kuten koulupojalle.

Silloin nojautui Morin tuolinsa nojasinta vastaan ja sanoi:

— Ymmärtääkseen, miten nykyinen yhteiskunta on syntynyt, täytyy mennä kauas takaperin menneisiin.

Se suurtyö, jonka kuluneen aikakauden kahdeskymmenesvuosisata tuotti, oli sodan poistaminen.

Haagin rauhankongressi, joka asetettiin keskellä raakalaisaikaa, ei paljon auttanut rauhan pysyttämistä. Mutta toinen voimakkaampi laitos saatiin tänä ajankohtana. Eri maiden parlamenteissa muodostui edustajaryhmiä, jotka asettautuivat yhteyteen toistensa kanssa ja ottivat tavaksi yhteisesti neuvotella kansainvälisissä kysymyksissä. Heidän päätösten­sä ilmaistessa yhä kasvavan, rauhaarakastavan valitsijain joukon tahtoa, saivat he suuren vaikutusval­lan ja antoivat hallituksille arvelemisen aihetta, joista mahtavimmat, Venäjä poikkeuksena, olivat tähän aikaan oppineet ottamaan huomioon kansan tuntei-

ta. Mikä meidän päivinäimme erityisesti hämmästyttää, on se, ettei kukaan siihen aikaan näissä kaikista maista saapuneiden edustajain kokouksissa huomannut ensi yritystä kansainvälisen parlamentin toteuttamiseksi.

Kumminkin olivat väkivaltapolitiikan kannattajat vielä mahtavia kaikissa maissa vieläpä Ranskan tasavallassakin. Ja joskin kruununperimys ja niiden diplomatisten sotien uhka, jotka suunnitellaan viheriän pöydän ääressä ylläpitämään sitä mitä kutsuttiin eurooppalaiseksi tasapainoksi — joskin tämä uhka oli ainiaaksi kadonnut, niin voitiin vielä siinä huonossa teollisessa asemassa, jossa Europa oli, pelätä, että ristiriitaisuudet kaupan alalla saattaisivat johtaa johonkin hirveään maailman paloon.

Köyhälistö, joka ei ollut riittävästi järjestetty eikä vielä tietoinen voimastaan, ei voinut estää sotia ase kädessä kansojen välillä mutta se vähensi niiden lukua ja niiden pituutta.

Viimeinen sota aiheutui siitä vanhan maailman raivohulluudesta, jota kutsutaan siirtomaapolitiikaksi. Englantilaiset, venäläiset, saksalaiset, ranskalaiset ja amerikkalaiset taistelivat tuimia taisteluita keske-

nään Aasiassa ja Afrikassa maapalasisista, joita he kutsuivat osuuksikseen ja joissa he ryöstöjen ja joukkomurhien ylitse voisivat solmia taloudellisia suhteita asujanten kanssa. Afrikassa ja Aasiassa hävittivät he kaiken, joka oli mahdollista hävittää. Sitten meni kaikki kuten täytyi mennä. He saivat pitää köyhät siirtomaat, jotka tulivat heille kalleiksi, ja kadottivat kuolleet siirtomaansa. Puhumattakaan nyt siitä, että pieni sankarillinen kansa Aasiassa, joka oli Euroopasta ottanut sivistyksensä, ymmärsi herättää Europan kunnioituksen. Suuren palveluksen Japani tänä raakalaisuuden aikana teki ihmisyydelle.

Kun tämä illettävä asuttamisaikakausi oli loppunut, lakattiin käymästä sotaa. Mutta valtiot ylläpitivät joka tapauksessa armeijoita.

Sanottuani sinulle tämän voin toivomuksesi mukaan tehdä sinulle selvää nykyisen yhteiskunnan synnystä. Se on johtunut edellisestä yhteiskunnasta. Siveellisessä samoin kuin yksilöllisessä elämässä syntyvät muodot toisistaan. Kapitalistinen yhteiskunta tuotti aivan luonnollisesti yhteisomistuksellisen, kollektivisen yhteiskunnan. Kuluneen aikakauden kahdenkymmenennen vuosisadan alussa tehtiä

suus merkittävän näytteen. Vähäpätöinen tuotanto, jonka ainoastaan työkalunsa omistavat käsityöläiset synnyttivät, sai seuraajakseen suurtuotannon, jonka pani käyntiin uusi ihmeellinen voima, nimittäin kapitaali. Siitä tuli iso yhteiskunnallinen edistysaskel.

— Mikä se oli suuri yhteiskunnallinen edistysaskel? kysyin minä.

— Kapitalistinen järjestelmä, vastasi Morin. Se antoi ihmiskunnalle arvaamattoman rikkauden lähteen. Kokoamalla työntekijät suuriin joukkoihin ja moninkertaisesti lisäämällä heidän lukuaan synnytti se köyhälistön, proletariatin. Tekemällä työntekijät yhdeksi suunnattomaksi luokaksi, valtioksi valtiossa, valmisti se heidän vapautumistaan ja antoi heille keinoja vallan valloittamiseksi.

Tätä järjestelmää, jonka väitetään valmistavan tulevalle ajalle niin onnellisia tuloksia, vihasivat työläiset ja syystä, koska se heidän keskuudestaan vaati lukemattomia uhreja.

Ei löydy yhtään yhteiskunnallista edistysaskelta, joka ei ole maksanut verta ja kyyneleitä. Tämä, joka oli tehdyt koko maan rikkaaksi, oli samaan aikaan viedä turmioon — suunnattomassa määrässä enen-

nettyään työn tuloksia osottautui järjestelmä kykenemättömäksi järjestämään sitä ja pyristeli epätoivoisena mitä sekavimmissa vaikeuksissa.

Varmaan et ole, toveri, aivan tietämätön niistä taloudellisista vaikeuksista, joita kahdeskymmenes vuosisata oli täynnään. Kapitalismin herruuden satana viime vuotena lisääntyi epäjärjestys tuotannossa ja samoin mielettömän kilpailun onnettomuudet. Kapitalistit ja työnantajat koettivat turhaan jättiläismaisilla yhteenliittäymisillä järjestää tuotantoa ja hävittää kilpailua. Heidän huonosti suunnitellut hankkeensa menivät hukkaan suunnattomain romahdusten takia. Tänä anarkian aikana muuttui luokkataistelu sokeaksi ja hirmuiseksi. Köyhälistö, jota voittonsa uuvuttivat yhtä paljon kuin tappionsa, joka eli kivistamansa rakennuksen pirstaleitten painon alla, jota kauheat sisäiset ristiriitaisuudet raatelivat ja joka sokealla kiihkolla joskus työnsi luotaan paraita johtajiansa ja varmimpia ystäviänsä, taisteli ilman järjestystä, pimeydessä. Se saavutti kuitenkin alituisesti ja varmasti muutamia etuja: parempaa palkkaa, lyhempiä työpäiviä, kasvavaa vapautta järjestäytymiseen ja asiansa levittämiseen nähden, valloitti valtion virko-

ja ja tunnustusta hämmentyneen yleisen mielipiteen puolelta. Luultiin, että se tuhoutuisi eripuraisuutensa ja erehdystensä kautta. Mutta kaikki suuret puolueet ovat eripuraisia ja kaikki tekivät ne virheitä. Köyhälistöllä oli itse olosuhteitten voima puolellaan. Se saavutti vuosisadan lopulla sellaisen hyvinvoinnin asteen, joka tekee mahdolliseksi kohoamisen vielä parempaan. Toveri, puolueen täytyy jo olla vahva panakseen toimeen vallankumouksen edukseen. Päättäneen aikakauden kahdennenkymmenennen vuosisadan lopulla oli yleinen asema muuttunut hyvin suosiolliseksi sosialismin kehitykselle. Yhä enemmän ja enemmän vuosisadan kuluessa vähentyneinä lakautettiin seisovat sotajoukot valtion vallanpitäjien ja varakkaan porvariston epätoivoisen vastarinnan jälkeen; sen tekivät ne kamarit, jotka oli valittu yleisellä äänioikeudella kaupunkien ja maalaisväestön kiivaasta pakotuksesta.

Jo kauan olivat valtion päämiehet pitäneet armeijoitaan pystyssä vähemmän sodan tähden, jota he eivät pelänneet eivätkä toivoneet, kuin pitääkseen kotimaista köyhälistöä kurissa. He väistyvät lopulta. Vakinaisten armeijoiden sijaan laitettiin kansanpuolustus

socialistiseen henkeen. Eivät he olleet syyttä vastustaneet sitä niin kauan kuin suinkin. Kun yksinvaltoja ei enään kanuunat eikä kiväärit olleet suojaamassa, kukistuivat ne toinen toisensa jälkeen, ja niiden sijalle astui tasavaltainen hallitus. Ainoastaan Englanti, jossa jo ennemmin oli saatu hallitustapa, jota työläiset pitivät mukiinmenevänä, sekä Venäjä, joka oli jäänyt pappisvaltaiseksi keisarikunnaksi, jäivät ulkopuolella tätä suurta liikettä. Pelättiin että Venäjän hallitus, jota johtivat samat tunteet tasavaltaista Eurooppaa kuin suurta Katariinaa Ranskan vallankumousta vastaan, kutsuisi armeijansa aseisiin kukistaakseen sen. Mutta tämä hallitus oli vaipunut sellaiselle heikkouden ja kykenemättömyyden asteelle, johon ainoastaan yksinvalta voi joutua. Venäläinen köyhälistö yhdessä sivistyneiden kanssa kohosi, ja kauheiden murhien ja verilöylyjen jälkeen pääsivät vallankumoukselliset valtaan ja saivat aikaan valtiosäännön, jossa koko kansa oli edustettuna.

Langaton sähkölennätin ja telefoni olivat silloin käytännössä kaikkialla Europassa, ja olivat niin helppo käyttää, että köyhinkin ihminen voi puhua, kun hän tahtoi ja miten hän tahtoi toisen ihmisen kanssa

olipa tämä sitte missä hyvänsä maanpallolla. Sosialistisia sanoja sateli yli Moskovan. Venäläiset talonpojat kuulivat söngyissään toverien keskusteluja Merseillessä ja Berliinissä. Samaan aikaan tulivat ohjattavat ilmapallot ja -laivat käytännöllisinä laitoksissa käytäntöön. Tämä oli samaa kuin rajojen poistaminen. Mikä sanomattoman jännittävä hetki!

Näiden kansallisuuksien sydämissä, jotka olivat niin lähellä yhdistymistä ja sulautumista yhdeksi voimakkaaksi ihmiskunnaksi, heräsi silloin isänmaallisuustunne. Kaikissa maissa alkoi aamulla kertoa uudelleensyttynyt kansallisuuskiihko leimahdella. Kun ei enään ollut kuninkaita, armeijoita eikä ylimystä olemassa, sai tämä liike myrskyisän ja kansanomaisen luonteen. Ranskan tasavalta, Saksan tasavalta, Unkarin tasavalta, Rumanian tasavalta, Italian tasavalta, vieläpä Schweitzin ja Belgian tasavallatkin ilmoittivat jokainen, parlamentin ja suunnattomien kansanäänestysten kautta juhlallisimman päätöksensä suojella kansallista maa-aluettaan ja kansallista teollisuuttaan jokaista vierasta hyökkäystä vastaan. Annettiin ankaria määräyksiä, jotka ehkäisivät ilmalaivojen salakuljetusta ja tarkkaan määrä-

sivät langattoman sähkölennättimen käytön. Kaik-
kialla järjestettiin varusjoukkoja ja palattiin takaisin:
vanhan seisovien sotajoukkojen saatiin taas katsella
vanhoja univormuja, saappaita ja kenraalintöyhtöjä.
Pariisissa saivat karhunnahkahatut osakseen suur-
ta suosiota. Kaikki puotien omistajat ja osa työväes-
töstä kiinnittivät pukuihinsa kolmivärisen kokardin,
kaikissa metallitehtaissa valmismistettiin kanuunia
ja panssarilevyjä. Odotettiin kauheaa sota.

Tämä ankara innostus kesti kolme vuotta, ilman
että mitään hyökkäystä tapahtui, ja herposi sitten
huomauttaa. Puolustuslaitos sai taas jokapäiväisen
leiman ja ajatustaan. Kansojen liittoutuminen, jonka
ajateltiin siirtyneen kauas tulevaisuuteen, oli edessä.
Rauhanharrastukset kehittyivät päivä päivältä; yhtei-
somistuksen puoltajat saivat vähitellen käsiinsä yh-
teiskunnan. Ja se päivä tuli, jolloin voitettut kapitalis-
tit jättivät vallan heille.

— Mikä muutos! päästin minä. Ei löydy maailman
historiassa esimerkkiäkään sen vertaisesta kumouk-
sesta.

— Ymmärrät kai, toveri jatkoi Morin, että sosialis-
mi ei tullut ennenkuin sen aika oli täytetty. Sosialis-

tit eivät olisi voineet poistaa kapitalismia ja yksityistä omistusoikeutta, elleivät nämä molemmat rikkauksen muodot tosiasiallisesti olisi jo olleet hävitetyt köyhälistön pyrkimyksien ja vielä enemmän tieteitten ja teollisuuden uudenaikaisen kehityksen kautta.

Oltiin tosin luultu, että Saksa olisi oleva ensimmäinen kollektiivinen valtio; työväenpuolue oli siellä järjestäytynyt jo lähes sata vuotta sitten, ja kaikkialla oli puheenpartena: »Sosialismi on jotain saksalaista.» Kumminkin vähemmän valmistautunut Ranska tuli, joka tunsikin ensimmäiseksi. Yhteiskunnallinen kumous tapahtui ensiksi Lyonissa, Lillessä ja Marseilles'issa »Internationalen» kaikuessa. Pariisi teki neljätoista päivää vastarintaa; sen jälkeen kohotettiin sielläkin punainen lippu. Ainoastaan päivää myöhemmin julistettiin Berliini kallektiiviseksi valtioksi. Sosialismin riemukulkua seurasi kansojen liittoutuminen.

Kaikkien europalaisten tasavaltojen edustajat pitivät kokouksen Brysselissä ja julistivat Europan yhdysvallat perustetuiksi.

Englanti kieltäytyi liittymästä liittoon. Mutta ne selitti olevansa sen liittolainen. Vaikkakin se oli tullut sosialidemokratiseksi, oli sillä yhä vielä kuninkaansa,

loordinsa, vieläpä tuomarien peruukitkin. Sosialidemokratit oli tähän aikaan vallalla myöskin Kiinassa, Japanissa ja osassa laajaa Venäjän tasavaltaa. Musta Afrika, joka oli pysynyt kapitalistisella kannalla, muodosti hyvin hajanaisen liiton. Amerikalainen unioni oli joku aina sitten luopunut kunnallisesta militarismista. Asema maailmassa oli siis kokonaisuudessaan edullinen Europan yhdysvaltojen vapaalle kehitykselle. Tätä yhteyttä, joka riehuvalle ilolla vastaan otettiin, seurasi kuitenkin puolen vuosisadan taloudelliset vaikeudet ja yhteiskunnallinen kurjuus. Ei löytynyt enään sotajoukkoja ja tuokin kansanpuolustustakaan; kansanliikkeet, joita ei enään ahdistettu, eivät muodostuneet väkivaltaisiksi. Mutta paikallishallitusten kokemattomuus tahi haluttomuus pitivät yllä turmiokasta epäjärjestystä.

Viisikymmentä vuotta Yhdysvaltojen muodostumisen jälkeen olivat pettymykset käyneet niin suuriksi ja vaikeudet näyttivät osaksi niin voittamattomilta, että kaikkein hyväuskoisimmatkin alkoivat tulla toivottomiksi. Kumeat narskahdukset ilmoittivat kaikkialta, että liiton saumat alkoivat pettää. Silloin komitea, johon kuului neljätoista työmiestä, diktatuu-

rivallalla teki lopun anarkismista ja muodosti Europan kansanliiton, saman joka meillä on vielä tänäkin päivänä. Muutamat sanovat, että nuo neljätoista osottivat erinomaista neroa ja lannistumatoata vainoa; toiset väittävät, että ne olivat korkeintaan keskinkertaisia ihmisiä, jotka välttämättömyys oli pelästyttänyt, ja että he melkein vastoin tahtoaan joutuivat uusien yhteiskunnallisten voimien järjestäytymisen johtoon. Varmaa on ainakin, että he eivät asettaneet virralle esteitä. Järjestö, jonka he muodostivat tai näyttivät muodostaneen, on yhä melkeimpä sellaiseenaan voimassa. Tuotanto ja kulutus jatkuvat edelleen tänään, hyvin pienellä eroituksella, aivan niin kuin ne sillä kertaa järjestettiin. Täydellä syyllä voimme katsoa siitä alkavan uuden aikakauden.

Morin selvitteli sen jälkeen suurimmassa lyhykäisyydessä uuden yhteiskunnan periaatteita.

— Se lepää, sanoi hän, yksilöllisen omaisuuden täydellisellä sivuutuksella.

— Mutta eikö se käy teille aivan tuskastuttavaksi? kysyin minä.

— Miksi, Hippolyte, kävisi se meille tuskastuttavaksi? Ennen maailmassa kokosi valtio aarteita Eu-

ropassa. Se hankki apulähteitä, jotka sopivat sille. Nykyaikaan on yhtä oikeata sanaa, että se omistaa kaiken eikä omista mitään. Vielä oikeampaa on sanaa, että me omistamme kaiken, koska valtio ei ole erillään meistä ja on ainoastaan sosialismin ilmaus.

— Mutta, kysyin minä, te ette omista itse mitään, ette edes näitä lautasia, joista syötte, ette edes vuodettanne, peittoanne, pukuanne.

Tälle kysymykselle Morin hymyili.

— Sinä olet vielä yksinkertaisempi kuin luulin, Hippolyte. Mitä? Kuvitteletko sinä, että me emme omista omia huonekalujamme? Minkälaisenhan kuvan olet silloin tehnyt itsellesi meidän ajatuksistamme, meidän vaistostamme, tarpeistamme ja elintaivoistamme? Katsotko meitä munkeiksi, kuten ennen mailmassa sanottiin, ihmisiksi vailla kaikkea yksilöllistä luonnetta ja kykenemättömiksi painamaan persoonallista leimaa siihen, joka ympäröi meitä? Sinä erehdyt, ystäväni, sinä erehdyt. Me omistamme itse ne esineet, jotka tarkoittavat meidän käyttöämme ja huvitustamme, ja niihin olemme enemmän kiintyneet kuin kansalaiset menneinä aikoina olivat koristuksiinsa, sillä meillä on kehittyneempi maku ja

me panemme muodoille suuremman arvon. Kaikki hiemankin hienostuneet toverimme omistavat taide-teoksia ja hoitavat niitä erittäin huolellisesti. Cheron'illa on kotonaan tauluja, jotka ovat hänen ilon-sa, ja hän olisi varmaan hyvin pahoillaan jos liittokomitea kieltäisi häneltä niiden omistuksen. Minä itse säilytän tuossa kaapissa joukon vanhoja piirroksia, melkein kaikki Steinlen'in, erään menneen ajan mainittavimman taiteilijan valmistamia. Niitä en tahtoisi antaa pois, en hopeasta enkä kullasta.

Mistä oikein tuletkaan, Hippolyte? Sinulle sanotaan, että yhteiskuntamme on perustettu yksilöllisen omistusoikeuden täydelliselle lakkauttamiselle, ja sinä luulottelet itsellesi, että tämä lakkauttaminen tulisi sisältämään myös irtaimiston ja talouskapineet! Sinä yksinkertainen ihminen, se yksilöllinen omistusoikeus, jonka kokonaan olemme poistaneet, sehän on tuotantovälineiden, maan, kanavien, maanteiden, kaivoksien, raaka-aineiden, työkalujen j. n. e. omistamista. Mutta toinen on laita lampun tai tuolin omistuksen. Me olemme hävittäneet mahdollisuuden riistää yksilöltä tai yksilö joukolta työn hedelmät, mutta emme suinkaan jokapäiväisten ystävällisten esinei-

den luonnollista omistamista.

Morin selitti sen jälkeen minulle henkisen ja ruumiillisen työn jakoa yhteiskunnan kaikkien jäsenten kesken ottaen huomioon jokaisen luonnolliset taipumukset.

— Sosialistinen yhteiskunta, jatkoi hän, ei eroa kapitalistisesta yhteiskunnasta ainoastaan siinä, että edellämainitussa kaikki ihmiset tekevät työtä. Edellisenä aikakautena löytyi monta, jotka eivät tehneet työtä, mutta he olivat toki vähemmistössä: Meidän yhteiskuntamme eroaa edellisestä etupäässä siinä, että työ ei ennen ollut yhteisesti järjestettyä ja että valmistettiin paljon tarpeettomia tavaroita. Työläiset valmistsivat ilman järjestystä, metodia, ilman yhtenäisyyttä. Kaupungeissa löytyi joukko toimitsijoita, virkamiehiä, kauppiaita ja kauppa-apulaisia, jotka tekivät työtä valmistamatta mitään. Löytyi sotamiehiä. Työn tulos ei ollut hyvin jaettu. Tullit ja tariffit, joita pantiin toimeen pahan poistamiseksi pahensivat sitä yhä enemmän. Kaikki ihmiset kärsivät.

Nyt on tuotanto ja kulutus tarkkaan järjestetty. Ja lopuksi eroaa meidän yhteiskuntamme vanhasta siinä, että me kaikki nautimme koneitten hyötyä, ko-

neitten, joiden käytäntö kapitalistisella ajalla usein oli työmiehen onnettomuus.

Minä kysyin, miten oli mahdollista saada aikaan yhteiskunta, johon kuului yksinomaan työläisiä.

Morin kiinnitti huomiotani siihen, että ihmisen taipumus työntekoon löytyy jokaisessa ja että se on yksi suvun oleellisimpia luonteenominaisuuksia.

— Raakalaisuuden aikoina, aina kuluneen ajanjakson loppuun saakka, ovat ylimykset ja rikkaat aina osottaneet erityistä halua ruumiilliseen työhön. Älyään ovat he harjoittaneet mitättömän vähän ja ainoastaan poikkeustapauksessa. Heidän harrastuksensa on aina ollut kohdistettuna sellaisiin askaromisiin kuin metsästys ja sota, joissa ruumis tulee enemmän kysymykseen kuin äly. He ratsastivat, ajelivat, miekkailivat, ampuivat. Voidaan siis väittää, että he työskentelivät käsillään. Mutta heidän työnsä oli hedelmätöntä tai suorastaan vahingollista, osaksi siitä syystä, että ennakoluulot kielsivät heitä tekemästä mitään hyödyllistä tai tarpeellista työtä, ja osaksi sentähden, että heidän aikanaan hyödyllinen työ enimmiten toimitettiin keunoissa ja vastenmielissä olosuhteissa. Antoipa ainoastaan työnteon tulla kun-

niaksi, niin ei ollut erikoisen vaikeata saada ihmisille halua siihen. Miehellä oli raakalaisuuden aikakaute-
na kunniaksi kantaa sapelia tai kivääriä. Nykyaika-
na on hänelle kunniaksi hoidella lapiota tai vasaraa.
Ihmissuvussa löytyy yhteinen pohja, joka tuskin mil-
loinkaan vaihtuu.

Morinin sanottua minulle, että oli kadotettu muis-
tokin kaikenlaatuisesta rahan kiertokulusta, tein mi-
nä hänelle kysymyksen:

— Miten tapahtuvat sitten liikeasiasopimukset;
kun ei löydy mitään rahaa?

— Me vaihetamme tuotteet polettien välityksellä,
senlaisten kuin olet nähnyt, toveri, ja ne vastaavat nii-
tä työtunteja, jotka olemme suorittaneet. Tuotteiden
arvo lasketaan sen ajan mukaan, jonka se työ, jonka
ne ovat maksaneet, on vaatinut. Leipä, liha, olut, pu-
vut, ilmalaiva ovat x tuntien, x päivien työn arvoisia.
Jokaista tällaista polettia kohti, joita meille annetaan,
laskee sosialistinen yhteiskunta tai, kuten ennen ai-
kaan sanottiin, valtio, tietyn määrän minuutteja tuot-
tamattomien töiden varalle, ravintoaine- ja metalli-
varastoihin, vanhuudenkoteihin ja sairaaloihin y. m.

— Ja näiden minuuttien luku, keskeytti Michel,

lisääntyy alituisesti. Liittohallinto antaa määräyksiä aivan liian monista töistä, joita meidän sillä tapaa täytyy ottaa toimeksemme. Varavarastot ovat aivan liian suuret. Yleiset varastohuoneet ovat täynnään kaikenlaatuisia rikkauksia. Ne ovat meidän työminuuttejamme, jotka siellä uinuvat. Vielä on monia epäkoh-
tia jälellä.

— Aivan varmaan, myönsi Morin. Paljon on voitu järjestää paremmalle kannalle. Europan rikkaus, joka on kasvanut yleisen ja järjestelmällisen työn kautta, on suunnaton.

Olin halukas tietämään, arvioivatko nämä ihmiset työn ainoastaan sen ajan mukaan, joka tarvitaan sen toimittamiseen, ja josko heistä ojankaivajan tai savensekoittajan työpäivä oli saman arvoinen kemistin tai lääkärin työpäivän kanssa. Minä pyysin aivan viattomasti saada tietääkseni sitä.

— Se oli tyhmä kysymys! huudahti Perceval.

Mutta vanha Morin selvitti sen minulle.

— Kaikista tutkimuksista, kaikista opiskeluista, kaikista työskentelyistä, jotka myötävaikuttavat elämän paremmaksi ja kauniimmaksi saattamista, iloitaan meidän työhuoneissamme ja laboratorioissam-

me. Sosialistinen yhteiskuuta suosii korkeampia opintoja. Opiskelu on työntekoa. Sillä emme voi tuottaa mitään ellemmme ole oppineet. Opinnot samoin kuin työ antavat oikeuden olemassa-oloon. Ne, jotka omistavat työnsä pitkille ja vaikeille tutkimuksille, saavat juuri tämän kautta vakuuden rauhallisesta ja kunioitetusta olemassaolosta. Kuvanveistäjä tekee neljässätoista päivässä kuvan luonnoksen, mutta hän on tehnyt työtä viisi vuotta oppiakseen kaavailemaan. Ja viisi vuotta on valtio maksanut hänen luonnoksestaan. Kemisti saa muutamassa tunnissa selville jonkin aineen tietyt ominaisuudet. Mutta hän on ponnistellut kuukausia eristelläkseen sitä ainetta ja vuosikausia saavuttaakseen tarpeellisen taitavuuden tuollaista työtä toimittaakseen. Koko tämän ajan on hän elänyt valtion kustannuksella. Lääkäri ottaa kymmenessä minuutissa pois kasvannaisen. Mutta se on viidentoista vuoden opintojen ja harjoitusten tulos. Ja niinä vuosina on hän saanut poletteja valtiolta. Jokainen ihminen, joka kuukaudessa, tunnissa, muutamissa minuuteissa antaa tuloksen koko elämästään, maksaa sillä samalla kertaa sosialistiselle yhteiskunnalle sen, mitä hän on siltä saanut jokaiselle päivälle

erältänsä.

— Mutta se ei estä, sanoi Perceval, että meidän suuret älyniekkamme, meidän kirurgimme, meidän naislääkärimme, meidän kemistimme vallan hyvin ymmärtävät hankkia itselleen etuja työstään ja keksinnöstään, niin että heidän nautintonsa suhdattomasti lisääntyvät. He laittavat niin että saavat kuudenkymmenen hevosvoimaisia lentokoneita, palatseja, puutarhoja, puistikkoja. Ihmiset ne ovat, jotka suurimmaksi osaksi ovat erinomaisen kärkkäitä hankkimaan itselleen tämän maailman hyvyttä ja jotka viettävät elämää, joka on vielä loistavampaa ja ylellistä — kuin herrasmiesten elämä menneenä aikana. Ja pahinta on, että monet heistä ovat paksupäitä, jotka pitäisi panna myllytöihin, kuten Hippolyten.

Minä kumarsin. Michel myönsi Percevalin olevan oikeassa ja valitti katkerasti valtion myöntyväisyyttä kemistien syöttämisessä ja juottamisessa toisten työläisten kustannuksella.

Minä kysyin, eikö polettien kaupusteleminen tuonut mukanaan hintojen nousua ja laskua.

— Polettien kauppaaminen on kielletty, vastasi Morin. Mutta itse asiassa emme voi aivan tarkkaan

sitä estää. Meillä löytyy kuten ennenkin saitureita ja tuhlareita, työhevosia ja laiskureita, rikkaita ja köyhiä, onnellisia ja onnettomia, tyytyväisiä ja tyytymättömiä. Mutta kaikilla ihmisillä on toimeentulonsa ja se on sentään jotain.

Istuin hetkisen ajatuksiini vaipuneena ja jatkoin sitte:

— Herra Morin, kun kuuntelen teitä, tuntuu minusta, että te, niin paljon kuin oli mahdollista, olette toteuttaneet yhdenvertaisuutta ja veljeyttä. Mutta minä pelkään, että se on tapahtunut vapauden kustannuksella, ja sitä olen minä oppinut rakastamaan korkeimpana hyvänä.

Morin kohautti olkapäitään.

— Emme me ole saaneet aikaan yhdenvertaisuutta. Me emme tiedä mitä se onkaan. Me olemme varmentaneet kaikkien ihmisten toimeentulon. Olemme tehneet työn kunniaksi. Ja jos sitten muurari pitää itseänsä runoilijaa etevämpänä tai runoilija itseään parempana kuin muurari, niin on se heidän yksityisasiansa. Kaikki meidän työmiehemme luulottelevat itselleen, että juuri heidän alansa on kaikkein parhain maailmassa. Ja sen kautta on saavutettu useam-

pia etuja kuin vastuksia.

Toveri Hippolyte, sinä tunnut lukeneen paljon menneen ajan 19:nen vuosisadan kirjoja, joita nykyisin enään tuskin avataan; sinä puhut heidän kieltään, mikä on muuttunut meille vieraaksi. Meidän on nykyisin vaikea ymmärtää, että muinaiset kansanystävät voivat ottaa tunnuslauseekseen: vapaus, veljeys, tasa-arvoisuus. Vapautta ei voi löytyä yhteiskunnassa, koska sitä ei löydy luonnossakaan. Ei löydy ainoatakaan eläintä, joka olisi vapaa. Ennen aikaan oli tapana sanoa jostain ihmisestä, että hän oli vapaa, kun hän noudatti lakeja. Se oli lapsellisuutta. Muuten on kapitalistisen anarkian viime aikoina käytetty sanaa vapaus niin omituisesti, että tämä sana loppuksi ilmaisi ainoastaan etuoikeuksien puolustusta.

Yhdenvertaisuusaate on vielä järjettömämpi, ja ikävintä siinä on se, että se edellyttää väärää ihannetta. Ei ole meidän asiamme ottaa selvää, ovatko ihmiset samanlaisia keskenään. Meidän tulee valvoa, että jokainen antaa kaiken, minkä voi, ja pitää kaiken, mitä tarvitsee. Mitä veljeyteen tulee, niin tiedämme liiankin hyvin, miten veljet ovat pidelleet veljiään vuosisatojen kuluessa. Me emme sano, että ihmiset ovat

pahoja. Me emme sano, että he ovat hyviä. He ovat mitä he ovat. Mutta he elävät sovinnossa kun ei heillä enään ole syytä tapella. Meillä on ainoastaan yksi sana yhteiskuntajärjestyksemme ilmaisemiseksi. Me sanomme, että me elämme sopusoinnussa. Ja varmaa on, että meidän päivinämme toimivat kaikki inhimilliset voimat yhdenmukaisesti.

— Niinä aikoina, joita te kutsutte menneen aikakauden vuosisadoiksi, sanoin minä, tahdottiin mieluummin omistaa kuin nauttia. Sen mukaan kuin voin ymmärtää, pidätte te päinvastoin enemmän nautinnosta kuin omistamisesta. Mutta eikö teistä tunnu vaikealta, kun ei ole mitään omaisuutta jättääksenne perintönä lapsillenne?

— Montako, vastasi Morin eloisasti, oli kapitalismin aikana niitä, jotka jättivät jälkeensä perinnön? Yksi tuhannesta, yksi kymmenestä tuhannesta. Mainitsemattakaan, että monet sukupolvet eivät omistaneet oikeutta testamentin tekoon. Miten tahansa, omaisuuden luovuttaminen perinnöllistä tietä oli täysin ymmärrettävää niin kauvan kuin löytyi perheitä. Mutta nyt. . .

— Mitä, keskeytin hämmästyneenä, ettekö te enään

elä perheittäin?

Minun hämmästykseni, jota en voinut pidättää, näytti toveri Cheronista tuntuvan kovin koomilliselta.

— Tiedämme tosiaankin, sanoi hän, että avioliitto vielä löytyy jälellä kafferien keskuudessa. Me, Euroopan naiset, emme tee mitään lupauksia, ja jos teemme, ei laki pane siihen huomiota. Me katsomme, että koko ihmiskohtalo ei saa riippua yhdestä ainoasta sanasta. On kuitenkin jälellä jäännös menneen ajan tavoista. Kun nainen antautuu miehelle, vannoo hän uskollisuutta kuun sakarain kautta. Itse asiassa ei mies enemmän kuin nainenkaan tee mitään lupaus. Mutta mitenkään ei ole harvinaista, että heidän liittonsa kestää yhtä kauvan kuin elämä. Ei toinen enemmän kuin toinenkaan tahtoisi pitää kiinni uskollisuudesta, joka pysyy pystyssä vain valan kautta ja jota ei turvaa ruumiillisten ja henkisten ominaisuuksien yhteensopivaisuus. Me emme ole kellekään mitään velkaa. Menneen ajan mies uskotteli naiselle, että tämä kuului hänelle. Me olemme vähemmän herkkäuskoisia. Me uskomme, että inhimillinen olento kuuluu ainoastaan itselleen, Me antaudumme sil-

loin kuin tahdomme ja kenelle tahdomme.

Sitäpaitsi emme häpeä viettiä. Me emme ole teeskentelijöitä. Vielä noin neljäsataa vuotta sitten eivät ihmiset tienneet mitään fysiologiasta, ja tämä tietämättömyys oli syynä suurin harhaluuloihin ja kauheisiin heräämisiin. Hippolyte, mitä kafferit siitä sanonevatkaan, täytyy meidän alistaa yhteiskunta luonnon lakien alaiseksi eikä, kuten tähän asti liian kauvan on tehty, luontoa yhteiskunnan alle.

Perceval kannatti toverinsa mielipidettä.

— Osottaakseni sinulle, sanoi hän, kuinka sukupuoliasia on järjestetty meidän yhteiskunnassamme, tahdon ilmottaa sinulle, Hippolyte, että monissa tehtaissa ei laitoksen toimitsija kysy edes, onko mies vai ko nainen. Henkilön sukupuoli ei liikuta sosialistista yhteiskuntaa.

— Entä lapset?

— Mitä? Lapset?

— Eikö niitä laiminlyödä kun ei ole perhettä?

— Miten voi moinen ajatus pälkähtää päähäsi? Äidinrakkaus on hyvin voimakas naisessa. Menneessä hirmuisessa yhteiskunnassa nähtiin äitien uhittelevan kurjuutta ja häväistyksiä kasvattaakseen aviotto-

mia lapsia. Miksi pitäisi meidän äitiemme, jotka käyvät vapaana häpeästä ja kurjuudesta, hyljätä pienokaisensa? Seassamme löytyy paljon hyviä puolisoita ja paljon hyviä äitejä. Mutta naisten luku, jotka suoriutuvat ilman miestä, on hyvin suuri ja kasvaa yhä. Cheron lausui tämän yhteydessä sanoja, jotka ihmetyttivät minua yhä enemmän:

— Meillä on, sanoi hän, sukupuolellisista eroavaisuuksista tietomäärä, josta menneiden aikojen raakalaisihmisillä ei ollut aavistustakaan. Siitä seikasta, että löytyy kaksi ja ainoastaan kaksi sukupuolta, vedettiin kauvan vääriä johtopäätöksiä. Vedettiin se lopputulos, että nainen on ehdoton nainen ja mies ehdoton mies. Mutta niin ei ole todellisuudessa; löytyy naisia, jotka ovat hyvin paljon naisia, ja naisia, jotka ovat sitä hyvin vähäisessä määrässä. Nämä eroavaisuudet, joita puvut ja elintapa ennen peittivät, esiintyvät selvästi meidän yhteiskunnassamme. Ja mitä on enemmän, ne ilmenevät selvemmin ja huomattavammin jokaisen sukupolven mukaan. Senjälkeen kuin naiset ovat alkaneet tehdä työtä kuten miehet, toimia ja ajatella kuten miehet, nähdään monta, jotka muistuttavat useissa kohdin miestä. Tulemme ehkä jonakin päivä-

nä niin pitkälle, että tuotamme elämään sukupuoletomia neutreja, muodostamme työläisiä, kuten mehiläisten keskuudessa tapahtuu. Se on oleva suuri etu: voidaan silloin enentää työtä enentämättä väestöä tavalla, joka ei ole sopusoinnussa elämisvaatimusten kanssa. Me pelkäämme yhtä paljon lapsien puutetta kuin liiallisuutta.

Minä kiitin Percevalia ja Cheronia heidän ystäväilisyystään antaessaan minulle valaistusta ja selvitystä näin tärkeässä asiassa, ja kysyin, eikö kirjallista sivistystä löyty laimin sosialistisessa yhteiskunnassa ja löytyikö myös mitään mieteperäistä tiedettä ja mitään vapaitten taiteitten opintoja.

Siihen vastasi minulle vanha Morin:

— Sivistys on kaikissa asteissaan saavuttanut hyvin korkean kannan. Kaikki toverit tietävät jotain, mutta he eivät tiedä kaikki samaa eivätkä ole opetelleet mitään tarpeettomia asioita. Ei tuhlaa enään aikaa tutkistelemalla jumaluusoppia ja lakitiedettä. Jokainen ottaa taiteista ja tieteistä sen, mikä sopii hänelle. Meillä on yhä jällellä monta vanhaa teosta, vaikkakin suurin osa kirjoista, joita painettiin ennen uutta aikakautta, on hävinnyt. Alinomaa painetaan kir-

joja, painetaan enemmän kuin koskaan. Kirjojen painaminen on kuitenkin katoamassa. Sen tulee korvamaan fonografi. Runoilijat ja romaaninkirjottajat julkasevat jo tuotteitaan fonografin avulla. Ja teatterikappaleiden esittämiseksi on keksitty erittäin nerokas fonografin ja kinemotografin yhdistelmä, joka samalla kertaa toistaa sekä näyttelijäin liikkeet, että puheen.

— Onko teillä siis runoilijoita, draamallisia kirjailijoita?

— Meillä ei ole ainoastaan runoilijoita, meillä on runoutta. Me olemme ensimmäiset, jotka olemme viittoneet rajat runouden alueella. Ennen ilmaistiin runomuodossa monia ajatuksia, jotka olisivat olleet parempia suorasanaisena. Asetettiin kertomuksia loppusoinnulliseen runoasuun. Se oli jäännös ajoilta, jolloin sommiteltiin lakimääräyksiä ja maanviljelysneuvoja runomuotoon. Nytemmin ilmaisevat runoilijat vain tuollaisia pikkusia sieviä seikkoja, jolla ei ole mitään tarkoitusta, heidän kielensä on heidän asiansa samoin kuin heidän runotahtinsa ja sointunsa.

Mitä teatteriiimme tulee, on se melkein yksin-

omaan lyyrillistä. Tarkka tietoisuus todellisuudesta ja elämästä ilman väkivaltaisuuksia on tehnyt meidät melkein välinpitämättömiksi murhenäytelmien suhteen. Luokkien yhtyminen yhdeksi ja sukupuolien yhdenvertaisuus on riistänyt vanhalta hovinäytelmältä melkein kaiken aiheen. Mutta musiikki ei ole koskaan ollut niin rakastettua eikä niin kaunista. Me ihailimme pääasiassa sonaatteja ja symfonioja.

Meidän yhteiskuntamme on asettunut erinomaisen suosiolliselle kannalle kuvaamataiteeseen nähden. Monet ennakkoluulot, jotka vaikuttivat haitallisesti maalaukseen, ovat kadonneet. Elämämme on kirkkaampaa ja kauniimpaa kuin porvarillinen elämä, ja meillä on herkkätunteinen aisti muodoille. Kuvanveisto kukoistaa vielä enemmän kuin maalaus senjälkeen kun se älykkäällä tavalla on alkanut julkisten palatsien ja yksityisasuntojen koristelussa. Eikä koskaan ole tehty niin paljon taiteen opettamiseksi. Jos vain jonkunkin minuutin kuljet ilmalaivallasi muutamien katujemme yli, olet hämmästyvä koulujen ja museoiden lukua.

— No, kysyin minä, oletteko onnellisia?

Morin puisti päätään.

— Ei ole inhimillisen luonteen mukaista nauttia täydellistä onnea. Emme ole onnellisia ilman ponnistuksia, ja kaikki ponnistukset tuovat mukanaan väsymystä ja kärsimystä. Me olemme tehneet elämän siedettäväksi kaikille. Se on kuitenkin jotain. Jälke-läisemme tulevat ymmärtämään asiansa paremmin. Meidän järjestelmämme ei ole muuttumaton. Ainoas-taan viisikymmentä vuotta sitten oli se toisenlainen kuin mitä se on nyt. Ja tarkat havaintojen tekijät usko-vat huomaavansa, että me kuljemme suuria muutok-sia kohti. Se on mahdollista. Mutta inhimillisen sivilis-tyksen edistys on tämän jälkeen tapahtuva sopusoin-tuisesti ja rauhallisesti.

— Ettekö päinvastoin pelkää, kysyin minä, että tä-mä kulttuuri, sivistys, johon tunnutte olevan tyyty-väinen, tulee hävitetyksi raakalaisten hyökkäyksen kautta? Vielä löytyy, olette te sanoneet minulle, Aa-siassa ja Afrikassa suuria mustia tahi keltasia kansal-lisuuksia, jotka eivät ole yhtyneet teidän liittoonne. Niillä on armeijoita, ja teillä ei ole sellaisia. Jos ne hä-tyyttäisivät teitä . . .

— Meidän puolustuksemme on taattu. Vain ameri-kalaiset ja australialaiset voisivat sotia meitä vastaan,

sentähden että he ovat yhtä taitavia kuin me. Mutta valtameri erottaa meidät ja yhtenäisyys harrastuksissa vakuuttaa meille heidän ystävyytensä. Mitä kapitalistisiin neekereihin tulee, niin eivät he ole vielä ehtineet teräskanuunoita, ampuma-aseita ja koko menneen aikakauden rautaromua etemmäksi. Mitä voisivat nämä vanhanaikuiset koneet y-säteiden laukausta vastaan? Meidän rajojamme puolustetaan ainoastaan sähköän avulla. Ympäriinsä yli koko liittoalueen on salamanvyöhyke. Pieni lasisilmäinen mies istuu, en tiedä missä, klaveerin ääressä. Se on meidän ainoa sotilaamme. Hänen tarvitsee vain laskea sormensa yhdelle koskettimista lyödäkseen tuhoksi puolen miljoonan armeijan.

Morin epäröi silmänräpäyksen. Sitten jatkoi hän puhuen jonkun verran harvempaan.

— Jos kulttuuriamme uhataan, ei se tule tapahtumaan ulkopuolisten vihollisten vaan sisäisten puolelta.

— Löytyykö sitte sellaisia?

— Anarkisteja löytyy. He ovat lukuisia, rohkeita, nerokkaita. Meidän kemistimme, meidän tieteilijät ja kirjallisuuden opettajamme ovat melkein kaikki

anarkisteja. He lukevat työn ja tuotteiden järjestämisen syyksi suurimman osan niistä epäkohdista, jotka vielä vaivaavat yhteiskuntaa. He väittävät, että ihmiskunta ei tule onnelliseksi ennenkuin siinä välittömän sopusoinnun tilassa, joka tulee syntymään kulttuurin täydellisestä hävityksestä. He ovat vaarallisia. He olisivat sitä vielä enemmän, jos koettaisimme sortaa heitä. Mutta siihen ei meillä ole halua eikä keinoja. Meillä ei ole mitään voimaa pakottaa tai sortaa, ja me tulemme hyvin toimeen niinkin.

Raakaaisuuden aikoina oli ihmisillä suuria harhaluuloja rangaistuksen vaikutuksesta. Meidän esisämme poistivat koko oikeuslaitoksen. Sitä ei enään tarvittu. Poistamalla yksityisomaisuuden poistivat he samalla varkauden ja petoksen. Senjälkeen kun olemme alkaneet pitää sähköpuolustuslaitostakin, ei meidän enään tarvitse pelätä henkilöllistä murhayritystä. Ihmiset ovat alkaneet antaa toisilleen arvonsa. Tehdään vieläkin intohimojen, kiihkon synnyttämiä rikoksia, ja niitä tullaan aina tekemään. Mutta tämänlaatuiset rikokset tulevat yhä harvinaisemmiksi, kun ne ovat rangaistuksesta vapaat. Koko meidän tuomarikuntamme on kokoonpantu muutamista valituista,

kokeneista miehistä, jotka korvauksetta tuomitsevat rikkomuksissa ja riidoissa.

Nousin ylös, ja kiitettyäni tovereitani hyväntahtoisuudestaan pyysin Morinilta luvan tehdä viimeisen kysymykseni hänelle.

— Teillä ei kai enään ole mitään uskontoa?

— Meillä on päinvastoin suuri joukko uskontoja, niistä muutamat aivan uusia. Puhuaksemme ainoastaan Ranskasta, on meillä ihmisyyden uskonto positivismi, kristinoppi ja spiritismi. Muutamilla seuduilla on vielä järeillä katolilaisia, mutta nämä ovat vähälukuisia ja hajaantuneita useihin lahkoihin seurauksen uskonriidoista, jotka puhkesivat kahdennellakymmenellä vuosisadalla, kun kirkko erotettiin valtiosta. Siitä on jo pitkä aika kun oli olemassa paaveja.

— Erehdyt, sanoi Michel. Löytyy vieläkin yksi paavi. Olen saanut sattumalta sen tietää. Se on Pius XXV, värjäri via del Orsokadun varrella Roomassa.

— Mitä? pääsi minulta. Onko paavi värjäri?

— Mitä ihmeellistä siinä sitten on? Pitäähän hänelle kai olla ammatti kuten muillakin.

— Entä hänen kirkkonsa?

— Häntä tunnustaa ainoastaan joku tuhat ihmistä

Europassa.

Näin erosimme. Michel ilmotti minulle, että saan yösijan naapuritalosta ja että Cheron tulee seuraamaan minua mennessään kotiinsa.

Opaalinvärinen valo, samalla kertaa voimakas ja lempeä, valasi yötä. Lehdillä oli emaljin loisto. Minä astuin Cheronin rinnalla.

Tarkastelin häntä lähemmin. Hänen matalakorkeiset kenkensä tekivät astunnan tanakaksi ja antoivat ruumiille varmuutta. Ja vaikkakin hänen miehenpukunsa saattoi hänet näyttämään vähemmältä kuin hän oli, vaikkakin hän kulki toinen käsi taskussa, oli hänen ulkomuotonsa, kaikesta yksinkertaisuudestaan huolimatta, ylväs. Hän katseli ujostelematta oikealle ja vasemmalle. Hän oli ensimmäinen nainen, jossa olen nähnyt tämän tyynen uteliaisuuden ja huolehtoman kuljeskeluhalun ilmeen. Hänen piirteensä olivat hienot ja selkeäilmeiset. Hän samalla kertaa sekä kiihdytti että hurmasi minut. Pelkäsin, että tuntuisin hänestä tyhmältä ja naurettavalta. Niin paljon kumminkin näkyi, että hän oli erittäin välinpitämätön minun suhteeni.

Hän kysyi minulta kuitenkin äkkiä, mikä olin am-

matiltani. Vastasin sattuman kauppaan, että olin sähkötyöläinen.

— Minä myös, sanoi hän.

Minä annoin, viisaasti kyllä, keskustelun katketa.

Minulle vieraat äänet täyttivät yöilman tasaisella, säännöllisellä kohinallaan, jota minä kauhuin kuuntelin kuin olisivat ne olleet tämän uuden maailman eriskummallisen haltijan hengenvetoja.

Mitä enemmän katselin tätä nuorta sähkötyöläistä sitä lujemmin tunsin häneen mieltymystä, jonka pieni vastenmielisyyden lisä teki vielä houkuttelevammaksi.

— Teillä on siis, sanoin hänelle äkkiä, tieteellisesti järjestetty rakkaus, ja se on asia, joka ei koskaan enään huoleta ketään?

— Sinä erehdyt, vastasi hän. Tietystikään emme ole jääneet menneen ajan ikityperälle kannalle, ja ihmillisen fysiologian koko ala on tätä nykyä vapautettu laillistetusta raakalaisuudesta ja uskonopillisista hirmuisuuksista. Me emme tee enään itseillemme vääriä ja kauheita luulotteluja velvollisuuksista. Mutta lait, jotka määräävät ruumiiden vetovoimaa ruumiisiin, ovat meillä yhäkin pimeyden peitossa. Suvun

luomishalu on sama kuin se on ollut ja aina tulee olemaan, kiivas ja oikullinen. Nyt kuten ennen on vaisto voimakkaampi kuin järki. Meidän etevyytemme niiden rinnalla, jotka olivat meitä ennen, on vähemmän tietämisessämme kuin sanomisessamme. Meillä on sisällämme voima, kykenevä luomaan maailmoita, himo, ja sinä tahdot, että meidän tulisi kyetä sitä hallitsemaan. Se on liian paljon vaadittu meiltä. Emme ole enään raakalaisia. Emme ole enää viisaita. Sosialismi ei ollenkaan kajoa siihen, mikä kuuluu sukupuolten keskinäisiin suhteisiin. Nämä suhteet ovat, mitä ne voivat olla, usein mukiinmeneviä kyllä, harvoin ihastuttavia, joskus kauheita. Mutta älä usko, toverini, ettei rakkaus tätänykyä olisi syynä kenenkään ihmisen levottomuuteen.

Minun oli mahdoton keskustella niin omituisista käsitystavoista. Johdin puheen naisten luonteeseen. Cheron alkoi kertoa minulle, että löytyi kolmea lajia: luonteeltaan rakastavat, uteliaat ja välinpitämättömät. Minä kysyin häneltä silloin mihin lajiin hän kuului. Hän katsoi minuun jonkunlaisella kopeudella ja sanoi:

— Löytyy myöskin useamman lajisia miehiä. En-

siksi on meillä nenäkkäät . . .

Tämä sana saattoi hänet tuntumaan paljoa enemmän aikalaiseltani kuin hän oli tähän saakka ollut. Sen tähden juuri johdin senlaatuisen keskustelun, jota minun oli tapana pitää yllä vastaavissa tilaisuuksissa. Ja monien tyhjien ja pintapuolisten puheiden jälkeen sanoin hänelle:

— Tahdotteko suoda minulle sen kunnian, että sanotte minulle etunimenne!

— Minulla ei ole sellaista.

Hän näki, että se tuntui minusta kömpelöltä ja hän vastasi vähän loukkaantuneena:

— Luuletko sinä, ettei nainen voi miellyttää ellei hänellä ole etunimeä, kuten entismaailman naisille, ristimänimeä, Marguerite, Thérèse tai Jeanne?

— Te olette mielestäni mitä suurimmassa määrin todistuksena päinvastaisesta.

Etsin hänen katsettaan, mutta en kohdannut sitä. Hän ei näyttänyt kuunnelleen. En voinut enää epäillä: hän keimaili. Minä aivan ihastuin. Sanoin hänelle, että hän oli hurmaava, että minä rakastin häntä, ja sen sanoin hänelle kerran toisensa jälkeen. Hän antoi tämän tapahtua ja kysyi sitten:

— Mitä tarkoitatte sillä?

Minä aivan kiihkoinnuin.

Hän moitti minua siitä.

— Tehän käyttäydyste kuin raakalainen.

— Onko se teille vastenmielistä?

— Sitä en ole sanonut.

— Cheron, Cheron, olisiko teille vaikeata . . .

Me istuuduimme penkille jalavan varjoon. Tartuin hänen käteensä, kohotin sen huulilleni . . . Äkkiä en kuullut enkä nähnyt mitään. Makasin vuoteellani ja hieroin silmiäni, joita aamuaurinko häikäsi. Edessäni seisojani kamaripalvelijani tyhjän näkösenä ja sanoi:

— Herra, kello on yhdeksän. Herra käski minun herättämään herran kello yhdeksän. Minä tulen sanomaan herralle, että kello on yhdeksän.

LOPPU.